

Jože Krašovec
Beseda v prevodu:
revizija ali novi prevod Svetega pisma

Povzetek: Deset let po izidu novega slovenskega prevoda Svetega pisma je v strokovnih krogih čutiti vse več pobud za temeljito revizijo prevoda, uvodov, opomb, referenc in drugih dodatkov oziroma za novi prevod. Toda vsak poskus, da se opravi temeljita revizija, dejansko vodi v nov prevod. Posebno pomembno je prizadevanje za skladnost med izvirnikom in prevodom glede sloga, strukture literarnih oblik in izročila v besedišču. Težišče tega članka je na primerjalni presoji razlogov za uspeh Jeruzalemske Biblije in na predstavitvi projekta novega slovenskega prevoda Svetega pisma, ki bo po eni strani upošteval splošno sprejete rezultate Jeruzalemske Biblije in na drugi strani ustaljene pravine slovenskega izročila v prevajanju Svetega pisma. Na koncu članka so omenjeni tudi problemi uprave Svetopisemske družbe Slovenije, ki imajo svoje razloge v dejstvu, da družba ni zgrajena na načelu proporcionalnosti, ki je sicer v veljavi v Svetu krščanskih cerkva. V tem položaju je za Slovensko škofovsko konferenco ključnega pomena, da si z novim komentiranim prevodom ponovno pridobi avtorske pravice nad uradnim katoliškim besedilom Svetega pisma.

Ključne besede: izvirno besedilo, prevod, Septuaginta, Vulgata, ekumenski prevod, Jeruzalemska Biblija, TOB, Einheitsübersetzung, Slovenski standardni prevod, Slovenska škofovska konferenca, Svetopisemska družba Slovenije, Komisija za pripravo bogoslužnih knjig, avtorske pravice

Summary: Jože Krašovec, The Word in Translation: Revision or a New Translation of the Bible

Ten years after the publication of the new Slovenian translation of the Bible more and more initiatives are felt in scholarly circles for a substantial revision of the translation, of introductions, notes, references, and other additions. But any attempt to carry out a radical revision in fact leads to a new translation of the Bible. Of special importance is the endeavour for congruity between the original and the translation in regard of style, the structure of literary forms and the tradition in vocabulary. The emphasis of this article is on a comparative evaluation of the reasons for the success of the Jerusalem Bible and on the presentation of the project of a new Slovenian translation of the Bible by considering the generally accepted results of the Jerusalem Bible on the one hand and of the established elements of Slovenian Bible translations on the other hand. In the end the article mentions also the problems of the government in the Slovenian Bible Society arising from the fact that it is not built on the principle of proportionality, valid elsewhere in the Council of Christian Churches. In this situation it is crucial for the Slovenian Bishop's Conference to regain with the new annotated translation the copyright over the official Catholic text of the Bible.

Key words: the original text, translation, Septuagint, Vulgate, ecumenical translation, the Jerusalem Bible, TOB, Einheitsübersetzung, the Slovenian Standard Version, the Slovenian Bishop's Conference, the Slovenian Bible Society, Committee for preparation of liturgical books, copyright

V letih od 1979 do 1996 smo po naročilu in pod pokroviteljstvom Slovenske škofovske konference, takrat Slovenske pokrajinske škofovske konference, pripravljali nov komentiran prevod Svetega pisma, ki smo ga tik pred izidom leta 1996 poimenovali Slovenski standardni prevod (SSP). Ta prevod je do danes doživel več ponatisov v nespremenjeni študijski izdaji in v revidirani osnovni izdaji, ki je prvič izšla leta 2000. Po dogovoru med predsednikom Slovenske pokrajinske škofovske konference, nadškofom in metropolitom dr. Alojzijem Šuštarjem, in Združenimi bibličnimi družbami je tehnična priprava SSP od leta 1993 naprej potekala v okviru Svetopisemske družbe Slovenije (SDS), ki je bila ustanovljena leta 1993. Takratne politične in ekonomske razmere so bile razlog, da je dne 31. maja 1988 je nadškof Šuštar podpisal pogodbo, po kateri imajo materialne avtorske pravice nad prevodom Združene biblične družbe in SDS. SSP se je do danes zelo uveljavil v domači in do neke mere v mednarodni javnosti.¹ Od leta 1997 dalje Komisija za pripravo bogoslužnih besedil ustrezna besedila prireja za različne bogoslužne namene.

Različni razlogi deset let po izidu narekujejo revizijo SSP. Premislek, kako zastaviti revizijo prevoda, uvodov, opomb in dodatkov, povečuje našo pozornost na zgodovino nastanka drugih novejših klasičnih prevodov Svetega pisma na jezikovnih področjih posebnega vpliva. Za naš namen je posebno zanimiva in dragocena izkušnja komentiranega prevoda in revizij francoske Jeruzalemske Biblije (*Bible de Jérusalem*), francoskega bogato komentiranega ekumenskega prevoda Svetega pisma (*Traduction oecuménique de la Bible* - TOB) in nemškega enotnega prevoda (*Einheitsübersetzung*). Pri pripravi TOB so sodelovali isti katoliški strokovnjaki kot pri pripravi Jeruzalemske Biblije, poleg njih pa še veliko protestantskih bibliacistov, vseh skupaj okoli 150 sodelavcev. Judje in pravoslavni so prevod spremljali z načelno naklonjenostjo in z občasnimi pripombami. Pri pripravi nemškega enotnega prevoda Svetega pisma so nemški evangeličanski eksegeti sodelovali pri izdelavi oblik svetopisemskih imen in v pripravi prevoda Psalmov in Nove zaveze. Enotni prevod ima žal izredno majhen obseg uvodov, opomb in dodatkov, referenc na robu pa sploh nima.

Ko smo leta 1980 v Sloveniji začeli pripravljati nov prevod Svetega pisma, so bile za nas med drugim dragocene izkušnje v prizadevanju za ekumensko sodelovanje. To dejstvo in nenavadno velik obseg uvodov, opomb, referenc in dodatkov je bil temeljni razlog za odločitev, da smo se v pripravi SSP prednostno opirali na TOB. V zadnjih letih pa so iz različnih razlogov vse bolj glasne pobude, da v reviziji prevoda bolj upoštevamo teološko bogastvo uvodov in opomb Jeruzalemske Biblije.

¹ Zelo opazno pozitivno oceno prevoda je napisal profesor semitskih jezikov na Francoski biblični šoli (Ecole Biblique) v Jeruzalemu, Krystof Modras, ki jo je objavil v ugledni biblični reviji *Revue Biblique* 106 (1999), št. 2, str. 256-257.

1. Razlogi in uradni predlog za revizijo oziroma novi prevod

Velike zgodovinske spremembe v političnem, kulturnem in ekonomskem smislu v evropskem in svetovnem obsegu, pa tudi znotraj SDS, so v zadnjih letih vse bolj klicale po vrnitvi pod okrilje Slovenske škofovske konference in korenite revizije SSP vzporedno s pripravo liturgičnih besedil na temelju SSP. Glavni cilj revizije oziroma novega prevoda je iskanje večje skladnosti med izvirnikom in izročilom prevajanja v Evropi in v Sloveniji, večkrat pa je bila izražena tudi želja, da SSP dopolnimo z večjim obsegom sintetičnih opomb k temeljnim teološkim pojmom. Takšne opombe so značilne za Jeruzalemsko Biblijo, toda radikalnejše protestantske skupnosti predvsem obsežnejše komentarje teološke narave odklanjajo. Zaradi posebnih okoliščin priprave prevoda evangelijev za SSP je postalo očitno, da je treba predvsem evangelije prevesti na novo in pri tem zelo budno paziti na ustaljeno dikcijo tega temeljnega dokumenta Svetega pisma. Mariborska izdaja iz leta 1958 bo pri tem posebno dobro služila kot korektiv.

Na temelju številnih pobud je 9. januarja 2005 Senat Teološke fakultete vprašanje revizije SSP obravnaval na svoji redni seji kot posebno točko. Senatorji so oblikovali sklepe, ki jih je dekan Teološke fakultete, prof. dr. Bogdan Kolar, 10. januarja 2006 uradno sporočil Slovenski škofovski konferenci (gl. št. 900-7/05-1).² V sozvočju s predlogom Senata Teološke fakultete sta 16. januarja 2006 na Slovensko škofovsko konferenco naslovila dopis predsednik Slovenske akademije znanosti in umetnosti, akad. prof. dr.

² Besedilo se glasi:

1. Senat je po daljši razpravi dosegel soglasje, da je po desetih letih, ko je izšel standardni prevod Svetega pisma, čas, da je narejena revizija prevoda. To je hkrati priložnost, da prevod pripravijo strokovnjaki katoliške skupnosti in da prevod izda Slovenska škofovska konferenca. Temu naklonjeno okoliščino predstavlja dejstvo, da se ravno sedaj pripravljajo izdaje liturgičnih knjig, v katerih bi bil prenovljen prevod že uporabljen. Tudi v interesu fakultete in našega študija je, da imamo pri svojem delu čimbolj sodoben prevod Svetega pisma. Močna spodbuda za revizijo prevoda je mednarodni biblični kongres, ki bo julija 2007 potekal v Ljubljani.
2. Svetopisemski strokovnjaki, ki delujejo v okviru Katedre za Sveto pismo in judovstvo ter Inštituta za Sveto pismo, judovstvo in zgodnje krščanstvo, bodo skrb za revizijo prevoda prevzeli kot svojo pomembno nalogo. Ker ravno v teh dneh pripravljamo dokončni program dela Teološke fakultete za leto 2006, bo fakulteta kandidirala na razpis projektov, ki jih sofinancira Ministrstvo za visoko šolstvo, znanost in tehnologijo, od koder bi bilo mogoče nato pridobiti sredstva za delno financiranje stroškov revizije prevoda.
3. Senat predlaga, da Slovenska škofovska konferenca potrdi koordinacijski odbor za pripravo revizije prevoda v sestavi: akad. prof. dr. Jože Krašovec kot predsednik, doc. dr. Maksimilijan Matjaž, doc. dr. Marijan Peklaj, doc. dr. Miran Špelič OFM in doc. dr. Terezija S. Večko OSU.
4. Stališče fakultete bo na seji Slovenske škofovske konference, ki bo dne 23. januarja v Kopru, predstavil doc. dr. Maksimilijan Matjaž, ki je predstavnik biblične katedre v Svetopisemski družbi Slovenije.

Boštjan Žekš, in prevajalec akad. prof. dr. Kajetan Gantar.³ Po naročilu Slovenske škofovske konference je 19. januarja 2006 odvetniška pisarna BRECELJ izdala obsežno besedilo pravnega mnenja pod naslovom *Avtorske pravice v zvezi s prevodom Svetega pisma – pravno mnenje* (gl. št. 010/06).

Slovenski škofje so na svoji 27. redni seji, ki je 23. januarja 2006 potekala v Kopru, obravnavali predlog senata Teološke fakultete. Predsednik Slovenske škofovske konference, škof dr. Franc Kramberger, je v dopisu z dne 13. februarja 2006 (št. 010/06) sporočil dekanu Teološke fakultete sklep škofov.⁴ Vsi imenovani člani koordinacijskega odbora so od predsednika Slovenske škofovske konference dobili tudi uradno listino o imenovanju. Sklep Slovenske škofovske konference pa je bil objavljen v tretji številki *Sporočil slovenskih škofij* (24. letnik, 1. marec 2006, str. 49).⁵

³ Besedilo se glasi:

Slovenska akademija znanosti in umetnosti je z zanimanjem spremljala pripravo slovenskega standardnega prevoda Svetega pisma, ki je izšel leta 1996. Ob izidu novega prevoda je SAZU zelo tvorno sodelovala kot akademska pokroviteljica velikega mednarodnega simpozija, ki je septembra 1996 potekal v Cankarjevem domu. Leta 1998 je založba SAZU tudi izdala monumentalni zbornik *Interpretacija Svetega pisma*. Od leta 2004 je SAZU poleg Univerze v Ljubljani akademska pokroviteljica v pripravi svetovnega kongresa združenja International Organization for the Study of the Old Testament (IOSOT).

Akademiki Kajetan Gantar, Jože Krašovec in Alojz Rebula so sodelovali kot prevajalci v pripravi slovenskega standardnega prevoda Svetega pisma; akademik Krašovec kot predsednik Koordinacijskega odbora. Glede na pomen in razširjenost knjige Svetega pisma se nam zdi utemeljeno in potrebno, da ista skupina prevajalcev in drugih sodelavcev prevod ponovno temeljito pregleda in ga v še popolnejši obliki ponovno predstavi slovenski in mednarodni javnosti. S tem se pridružujemo pobudi senata Teološke fakultete z dne 9. januarja 2006. Poleg navedenih treh akademikov bodo tudi drugi strokovnjaki SAZU, predvsem slovenisti, gotovo z veseljem na voljo za razreševanje morebitnih strokovnih vprašanj pri pripravi revidirane izdaje prevoda Svetega pisma.

⁴ Besedilo se glasi:

Podpiramo predlog senata TEOF in naročamo, da se pristopi k pripravi *katoliške izdaje Svetega pisma*. Katoliška Cerkev ima pravico in dolžnost, da samostojno in neovirano razpolaga z izdajanjem *Svetega pisma*.

Na predlog senata TEOF v koordinacijski odbor za pripravo revizije prevoda *Svetega pisma* imenujemo naslednje strokovnjake: dr. Jožeta Krašovca kot predsednika, dr. Maksimilijana Matjaža, dr. Marijana Peklaja, p. dr. Mirana Špeliča OFM, s. dr. Snežno Terezijo Večko OSU in s. dr. Mirjano Filipič SL.

Za Vaše prizadevanje, da bi za izvedbo tega projekta pridobili tudi sofinanciranje s strani države ter pripravljenost vsestranskega sodelovanja, se Vam iskreno zahvaljujemo in Vam želimo obilo Božjega blagoslova.

⁵ Besedilo se glasi:

Na predlog senata Teološke fakultete Univerze v Ljubljani so se škofje odločili, da se po desetih letih od dokončanja Standardnega prevoda Svetega pisma pripravi katoliška izdaja Svetega pisma. Potrjujejo predlagani koordinacijski odbor za pripravo revizije prevoda Svetega pisma, ki ga sestavljajo: dr. Jože Krašovec kot predsednik, dr. Maksimilijan Matjaž, dr. Marijan Peklaj, p. dr. Miran Špelič OFM, s. Snežna Terezija Večko OSU in s. Mirjana Filipič SL.

Prva naloga imenovanega koordinacijskega odbora bo dogovor o tem, kako ob upoštevanju načel, ki so bila sprejeta v petnajstih letih priprave SSP in jih je predsednik Koordinacijskega odbora, Jože Krašovec, objavil v knjigi *Med izvornikom in prevodi*,⁶ doseči idealno skladnost prevoda na leksikalni, semantični, slogovni, literarni in kulturno-zgodovinski ravni. Drugo pomembno vprašanje je, kako izboljšati in dopolniti uvode, opombe, reference in dodatke. Glede prevoda svetopisemskega besedila velja omeniti, da že nekaj let deluje Komisija za pripravo bogoslužnih knjig pri Slovenski škofovski konferenci, in sicer v sestavi: doc. dr. Bogdan Dolenc, prof. Jože Faganel, akad. prof. dr. Kajetan Gantar, akad. prof. dr. Jože Krašovec, prof. Mirko Mahnič, doc. dr. Maksimilijan Matjaž, p. doc. dr. Miran Špelič (koordinator). Sklep o imenovanju komisije je uradno sporočil nadškof dr. Franc Rodé v dopisu z dne 22. avgusta 1997 (št. 727/97).⁷

Komisija za pripravo bogoslužnih knjig je doslej že temeljito priredila celoten psalter za potrebe bogoslužja in je že izdala vse tri nedeljske lekcionarje. Ker je psalter zaradi izročila v recitiranju in petju psalmov najbolj zahteven in problematičen del Svetega pisma v široki liturgični rabi in zaradi tega zahteva posebno korenit poseg v osnovno strukturo, besedni red in v prevodne opcije v luči Septuaginte in Vulgate, bo treba presoditi, koliko sprememb, ki jih je sprejela Komisija za pripravo bogoslužnih knjig v skupnem korenitem strokovnem branju psalterja, pride v revidirani SSP.

2. Načela in poti do francoske Jeruzalemske Biblije (Bible de Jérusalem)

Francoska Jeruzalemska Biblija je najbolj priznan in vpliven katoliški prevod Svetega pisma po drugi svetovni vojni. Gre za klasičen prevod, ki se dokaj dosledno drži izvornih besedil, značilnega svetopisemskega sloga, in sicer v lepi sodobni francoščini. Toda slovesa te Biblije ne povezujejo toliko s prevodom kot z odličnimi in uporabnimi uvodi, opombami, referencami in raznimi dodatki. Vpliv Jeruzalemske Biblije se kaže v tem, da so jo priredili v številne druge jezike, npr. angleščino, nemščino, italijanščino, španščino, hrvaščino itd. Na Hrvaškem je Jeruzalemska Biblija trenutno razširjena kot standardni hrvaški katoliški prevod Svetega pisma. Poimenovanje *Bible de Jérusalem* je povezano z dejstvom, da je pobuda za pripravo stan-

⁶ Gl. Dela / Opera 57 (Ljubljana: SAZU / Svetopisemska družba Slovenije, 2001).

⁷ Glavni del besedila se glasi:

Na 45. seji SŠK, 16. junija 1997 v Ljubljani, je bil sprejet sklep za prevajanje in novo izdajo bogoslužnih knjig. V lepi slovenščini in zanesljivem prevodu naj izidejo naslednje bogoslužne knjige: lekcionarji, prošnje za vse potrebe, breviri in misal. Pri uresničitvi te zamisli bodo sodelovali pristojni strokovnjaki, na čelu s koordinatorjem p. Miranom Špeličem.

dardnega francoskega komentiranega prevoda Svetega pisma nastala v okviru francoske biblične šole v Jeruzalemu, ki se uradno imenuje *Ecole Biblique et archéologique Française* in jo vodijo francoski dominikanci v okviru dominikanskega samostana Svetega Štefana v Jeruzalemu.⁸

Odmevi Jeruzalemske Biblije v Sloveniji, naše izkušnje s pripravo SSP in naša naloga revizije tega prevoda so zelo dober razlog, da razloge za pripravo Jeruzalemske Biblije, njen nastanek in stopnje revizije prevoda predstavimo širši slovenski javnosti, pri tem pa navedemo tudi ključne podatke glede načel in izvedbe SSP. V zvezi z novejšimi standardnimi evropskimi prevodi nas zanimajo strokovna vprašanja, predvsem temeljna načela, ki so obveljala za prvi prevod in za kasnejše revizije prevoda, za pripravo uvodov, opomb, referenc in dodatkov. Zelo pomembno je dejstvo, da so prevod Svetega pisma za javno rabo v Cerkvi povsod pripravljali v popolnem soglasju z vodstvom Cerkve.

2.1 Priprava prve izdaje v 43 zvezkih v letih od 1948 do 1954

Zamisel o pripravi sodobnega francoskega komentiranega prevoda Svetega pisma se je porajala v težkih letih druge svetovne vojne, ko so številni v Cerkvi čutili potrebo po vrnitvi k izvirom razodetja. 15. maja 1943 je dominikanski pater Th.-G. Chiffлот, odgovorni literarni urednik pri založbi Cerf v Parizu, podal pisno pobudo za pripravo prevoda Svetega pisma v duhu »krščanskih klasikov« v okviru francoske biblične šole v Jeruzalemu. Malo za tem, 30. septembra 1943, je papež Pij XII. izdal slovito encikliko *Po navdihu Božjega Duha (Divino Afflante Spiritu)*, ki v Katoliški cerkvi pomeni mejnik glede odnosa do sodobnih svetopisemskih znanosti in sploh pomena Svetega pisma za krščansko skupnost. Ko se je 5. marca 1945 dominikanski provincial v Parizu podal na pot v Jeruzalem, mu je pater Chiffлот izročil svoj pisni predlog za pripravo komentiranega prevoda, da ga osebno predstavi profesorjem biblične šole v Jeruzalemu. V dopisu je urednik predlagal projekt v treh etapah:

1. Izdaja prevoda z dobrimi uvodi in opombami v zvezkih po posameznih svetopisemskih knjigah, da se čim bolj pokaže individualni značaj posameznih knjig.
2. Biblija v eni, dveh ali treh knjigah s skrčenim obsegom uvodov in opomb, ki bi spominjale na konkordance in reference.
3. Ljudska izdaja celotne Nove zaveze in nekaterih knjig Stare zaveze.

⁸ Posebno dragoceno strokovno poročilo je objavil eden glavnih organizatorjev projekta, pater R. P. François Refoulé, »La Bible de Jérusalem,« v: Pierre-Maurice Bogaert, ur., *Les Bibles en Français: Histoire illustrée su moyen âge à nos jours* (Turnhout: Prepols, 1991), 219-223. Gl. tudi Pierre Grelot, recenzija Jeruzalemske in Ostyjeve Biblije, v: *Revue Biblique* 81 (1974): 103-116; Frédéric Delforge, *La Bible en France et dans la francophonie: Histoire, traduction, diffusion* (Paris: Publisud / Société Biblique Française, 1991).

Pater Chiffлот je za prvi dve etapi predvidel deset let skrbnega dela.

Takrat je bil direktor Biblične šole v Jeruzalemu zelo ugleden ekseget Stare zaveze, pater Roland de Vaux. Jasno izdelan in konkretiziran predlog sobrata Chiffлот ga je spravil zadrego, ker se je moral odločati med svojim prepričanjem, da je prvenstvena naloga Biblične šole znanstveno raziskovanje Svetega pisma, in med resnično potrebo po posredovanju sodobne biblične znanosti najširšim množicam vernikov in drugih potencialnih bralcev. Zavedal se je tudi, da »so najboljši posredovalci specialisti«, saj samo oni lahko znanost zares približajo širšemu krogu bralcev.⁹ Pater Roland de Vaux se je končno strinjal, da Biblična šola v Jeruzalemu izvede projekt, in je skupaj s patrom Chiffлот pripravil načrt za pripravo 43 zvezkov ob sodelovanju najboljših strokovnjakov za Sveto pismo iz Francije in Belgije. Večina predvidenih sodelavcev je študirala na Biblični šoli v Jeruzalemu in je torej imela osebne stike s to ustanovo.

Delo so organizirali tako, da so vsak zvezek pripravili vsaj trije strokovnjaki, prevajalec in dva pregledovalca, od katerih je eden prevod pregledal pod vidikom eksegetičnih vprašanj, drugi pod vidikom francoskega jezika. Pater Th.-G. Chiffлот se je zelo prizadeval, da novi prevod postane tudi literarna mojstrovina, zato je v projekt vključil priznane mojstre francoske besede: E. Gilson, H. I. Marrou, G. Marcel, A. Beguin, M. Carrouges. Podobno kot v pripravi Biblije stoletja (*Bible du Centenaire*), ki so jo začeli pripravljati leta 1913 in so jo končali leta 1947, so v pripravi Jeruzalemske Biblije bila v veljavi naslednja načela: skladnost z izvirnim besedilom, zavestna skrb za ohranitev okusa po izvirniku, upoštevanje literarne kritike in obsežne opombe. Roland de Vaux in Th.-G. Chiffлот sta sicer sodelavcem puščala svobodo glede uporabe vzorcev, kot je Biblija stoletja, in literature. Nobenih napotkov nista dajala, da bi dosegli homogenost prevoda in spremljevalnih besedil. Za transkripcijo osebnih imen je veljalo pravilo, da ohranijo tradicionalno obliko.

2.2 Jeruzalemska Biblija v eni knjigi leta 1956

Izdaja novega komentiranega francoskega prevoda Svetega pisma v 43 zvezkih je bila uspešna, saj so nekateri zvezki doživeli tudi pet ponatisov. Toliko bolj se je čutila potreba po pripravi komentiranega prevoda v eni sami knjigi. Izdaja v 43 zvezkih ima svoje prednosti, pa tudi pomanjkljivosti. Najbolj opazna pomanjkljivost je v tem, da nihče ni dovolj poskrbel za homogenost v prevodu in spremljevalnih besedilih. Ta izkušnja je očitno prepričala vse sodelavce, da izdaja v eni knjigi zahteva popolno predelavo oziroma novo delo s posebno skrbjo za poenotenje strokovnih

⁹ Gl. Roland de Veaux, »Le Père Chiffлот,« v: *La Vie Spirituelle* 46 (octobre 1964), 518.

in uredniških načel. Prvi cilj je bil homogenost prevoda samega. Dela so se lotili Th. G. Chiffot, Roland de Vaux in Pierre Benoit. Najprej so revidirali vseh 43 zvezkov, potem so zaradi manjšega možnega obsega napisali nove, bolj zgoščene uvode, in sicer večinoma ne za vsako knjigo posebej, temveč skupaj za posamezne večje ali manjše oddelke: Peteroknjžje, zgodovinske knjige v podskupinah, modrostne knjige, sinoptični evangelijski, Janezov evangelij, Apostolska dela, Pavlova pisma, Katoliška pisma, Apokalipsa. Korenito revidirane uvode so napisali: Roland de Vaux za Staro zavezo, Pierre Benoit za večino Nove zaveze, Pierre Boismard za Janezove spise.

Bistvene značilnosti izdaje iz leta 1956 so podane v predgovoru (*Avertissement*) na str. XII-XIII posebej za prevod, opombe in reference na robu. Glede prevoda beremo, da so se odgovorni za revizijo samo v primerih najpomembnejših različic v izvirniku odločili za navedbo v opombi, in sicer v primerih, ko se prevod ne ujema s »sprejetim besedilom«. Tako imenovane glose so stavljene v oklepaju. Najpomembnejša informacija splošne vsebinske narave se glasi:

V tej izdaji smo se trudili, da zmanjšamo razliko v prevodih, ko so bili isti izrazi ali enake besedne zveze izvirnika v različnih zvezkih prejšnje izdaje različno prevedeni. Vendarle je upoštevana pomenska širina nekaterih hebrejskih ali grških izrazov, za katere ni vedno mogoče najti ene same ustreznice v francoščini. Upoštevali so tudi sobesedilo. Namesto absolutni enotnosti v obliki (*uniformité*) so vedno dali prednost zvestobi besedilu (in gibanju tega besedila), ki včasih izključuje takšno enotnost v obliki. Po drugi strani so tehnične izraze, ki imajo en pomen, vedno prevedli z isto ustreznico.

Pomembna novost izdaje iz leta 1956 je poenotenje transliteracije lastnih imen tako, da sprejeta oblika čim bolj ustreza tisti, ki jo imajo imena v hebrejščini ali grščini in ni obremenjena z znamenji, ki so v rabi v tehničnih delih. Znana imena, ki so postala del kulturnega izročila, so ohranila tradicionalno obliko.

Posebno korenita je bila revizija opomb. V razmerju do izdaje v 43 zvezkih je odgovorna skupina opombe skrčila tako, da so izločili podatke, ki zadevajo vprašanje tekstne kritike in literarnih vrst ter vzporedna mesta ali dublete. Kot nadomestilo za te podatke pa sta na pobudo patra Chiffot patra de Vaux in Benoit izdelala sintetične opombe (*notes clefs*), v katerih razlagata tehnične izraze, ki se pogosto pojavljajo v Svetem pismu, in vsebine, teme ter pojme, ki so posebnega pomena v zgodovini razodetja, npr. pojem »ostanek« (gl. opombo k Iz 4,3) ali besedno zvezo »sin človekov« (gl. opombo k Mt 8,20). Sintetične opombe, ki imajo na kakšnem drugem mestu dopolnilno razlago, so ob referenci opremljene z znakom +, na koncu knjige pa so vse sintetične opombe navedene po abecednem redu. Sintetične opombe so najbolj pripomogle k temu, da je

komentiran prevod Jeruzalemske biblične šole postal pojem zares uporabne izdaje za vse vrste študentov in pastoralnih delavcev.

Obrobne reference označujejo razne vrste identičnosti ali podobnosti besedil na drugih mestih, zato so nekatere opremljene z dogovorjenimi znaki.

2.3 Revizija Jeruzalemske Biblije leta 1973

Nekatere kritične pripombe, predvsem pa hiter napredek v biblični znanosti, so kakih deset let po izidu izdaje v eni knjigi narekovale pripravo nove revidirane izdaje. Takrat so nekateri sodelavci poskušali doseči, da bi pri reviziji sodelovali tudi protestantski eksegeti, toda ta poskus ni rodil ekumenske Jeruzalemske Biblije, temveč drug ekumenski prevod (TOB), zato so novo revizijo spet pripravili samo katoliški eksegeti, in sicer patra Roland de Vaux in Pierre Benoit ter gospa Marrios-Auscher. Besedilo Nove zaveze je doživelo sorazmerno malo posegov, pač pa je pater Benoit na novo napisal uvod v sinoptične evangelije na temelju nove hipoteze patra Pierra Boismarda glede sinoptičnega vprašanja. Besedilo Stare zaveze je bilo bolj korenito spremenjeno, predvsem v knjigah Eksodusa, Izaija in Visoke pesmi. Prvenstveni cilj celotne revizije je bila večja zvestoba v razmerju do masoretskega besedila in poenotenje besedišča. Namesto da bi se na mestih večjih tekstnokritičnih težav prehitro zatekli k rešitvam v starih grških, sirskih in latinskih prevodih, so poskušali pomen iskati v okviru hebrejskih jezikovnih prvin. Načelo zvestobe so kombinirali z načelom slogovnih značilnosti in jasnosti ali berljivosti prevedenega besedila. Občuten je poseg v opombe, ki jih je v revidirani izdaji iz leta 1973 za četrtno več kakor v izdaji z leta 1956. Zato ni čudno, da je delo revizije trajalo osem let. V predgovoru (*Avertissement*) je besedilo kljub temu v bistvu ostalo isto. Splošno razširjeno poimenovanje prevoda kot Jeruzalemske Biblije pa je v tej izdaji prišlo v glavni naslov: *La Bible de Jérusalem*.

3. La traduction oecuménique de la Bible (TOB) od zamisli do uresničitve

Francoščina je sicer jezik katoliške večine (Francija, Belgija, Kanada), a je pomembna tudi v Švici, Polineziji, na Haitih, v zahodni Afriki, na Madagaskarju in drugod; postala je celo eden od svetovno pomembnih jezikov. Zato je razumljivo, da so izkušnje o prizadevanju za ekumenski prevod Svetega pisma na tem govornem področju posebno zanimive, če ne edinstvene. V Franciji se je zamisel o ekumenskem prevodu porajala že pred stoletji. Leta 1676 so takšen projekt poskušali Richard Simon in pastori v Charentonu, leta 1866 švicarski pastor Emmanuel Pétavel, toda takratni duhovni tokovi še niso dopuščali, da bi se cerkve dovolj vsestran-

sko zavezale za ekumenske projekte. Kmalu po drugi svetovni vojni pa se je to vendarle zgodilo.

3.1 Okoliščine zamisli in poti do izdaje ekumenske Biblije (1961)

Po nekaterih predhodnih pogovorih se je dne 19. decembra 1961 pater Chiffлот, urednik pri založbi Cerf v Parizu, sestal s pobudniki s protestantske in katoliške strani, da bi poskusili pripraviti ekumenski prevod ob sodelovanju založbe Cerf in Francoske biblične družbe. 22. decembra 1961 je pater Chiffлот pisno povzel opis okoliščin na protestantski strani:

1. Protestantski prevod, ki ga uporabljajo, ni več zadovoljiv.
2. Združene biblične družbe se iz kadrovskih in finančnih razlogov ne morejo odločiti za podporo novega prevoda, poleg tega spremljajo revizijo Biblije Segond.
3. Med protestanti obstaja nesoglasje glede opomb: eni bi jih omejili na nujne tekstnokritične informacije, drugi si želijo tudi obsežnejše opombe.
4. Nekateri protestantski »fundamentalisti« zavračajo vsako znanstvenokritično obravnavo Svetega pisma.

Glede na te okoliščine so bile opredeljene štiri opcije:

1. Protestanti morda sprejmejo Jeruzalemske Biblije s celotnim ali omejenim obsegom opomb.
2. Novi prevod ali revizija protestantske Biblije ob upoštevanju Jeruzalemske Biblije.
3. »Protestantska« izdaja Jeruzalemske Biblije, ki bi jo revidirali s soglasjem odgovornih.
4. Interkonfesionalna revizija Jeruzalemske Biblije, ki bi jo pripravili ob sodelovanju avtorjev Jeruzalemske Biblije in Francoske biblične družbe.

Nekaj dni kasneje so Združene biblične družbe odgovorile, da se predlaganemu projektu ne morejo pridružiti, ker so se že odločili za revizijo Biblije Segond. Pomanjkanje ustreznega prevoda na protestantski strani je protestante gnalo k iskanju poti do uresničitve projekta ekumenske Biblije. Švicarski protestantski eksegeti, ki niso vedeli za zgoraj omenjene pogovore iz leta 1961, so začeli pripravljati načrt za nov protestantski prevod, ki bi vseboval tudi uvode in opombe. Februarja 1964 so predstavniki francoskih protestantskih združenj na rednem srečanju v Parizu izrazili željo po ekumenski Bibliji. Tajnik Združenih bibličnih družb, dr. Olivier Béguin, se je za projekt končno navdušil in namesto revizije Biblije Segond podprl revizijo Jeruzalemske Biblije. Menil je, da bi s tem premostili antagonizem med Združenimi bibličnimi družbami in Katoliško cerkvijo. Dr. Olivier Béguin je s tem prevzel nase precejšnje tveganje,

ker so nekatere protestantske cerkve, ki v večinskih cerkvah veljajo za sekte, ostale zelo nezaupljive oziroma celo sovražne do Katoliške cerkve. Zamisel je uspela zaradi pozitivne klime, ki je nastala z izvolitvijo papeža Janeza XXIII. in zasedanja II. vatikanskega cerkvenega zbora.

Dne 22. julija 1964 so se sestali predstavnik založbe Cerf, pater Roland de Vaux in nekaj protestantskih biblicistov iz Centra Villemétrie, da bi se pogovorili o načinu ekumenske revizije Jeruzalemske Biblije. Dosegli so soglasje, da ob sodelovanju avtorjev Jeruzalemske Biblije in protestantskih biblicistov dosežejo skupno besedilo prevoda, uvodov in opomb na temelju izvirnih jezikov ob dopustitvi prevzema različic iz Septuaginte, če so za to dovolj dobri razlogi. Za arbitražo sta bila določena pater Pierre Benoit in prof. Oscar Cullmann, P. Chazel in H.-I. Marrou pa sta bila določena za harmonizacijo ob upoštevanju bibličnega sloga. Toda 16. oktobra 1964 so Združene biblične družbe v Parizu sklicale sestanek francoskih, belgijskih in švicarskih biblicistov, da bi se pogovorili o zamisli ekumenske Biblije. V tem krogu se je tehtnica že nagibala bolj v smer podpore povsem novega, ekumenskega prevoda, čeprav je uradno bil sprejet sklep, da se pripravi skupna revizija Jeruzalemske Biblije. Ko so se 13. novembra 1964 sestali katoliški in protestantski biblicisti, se je pokazalo, da je katoliška stran, predvsem patra Roland de Vaux in Pierre Benoit, vztrajala na reviziji Jeruzalemske Biblije, med tem ko so protestanti želeli povsem nov prevod. Poskusno besedilo v iskanju tipa revizije oziroma prevoda je bilo Pavlovo Pismo Rimljanom.

23. januarja 1965 sta na sestanku na založbi Cerf protestantski profesor Pierre Bonnard in katoliški profesor, jezuit Stanislav Lyonnet, predstavila predlog skupnega prevoda Pisma Rimljanom. Udeleženci pogovora so začeli bolj odločno zagovarjati zamisel o resničnem ekumenskem prevodu Biblije, namesto revizije Jeruzalemske Biblije. Potem so morali prepričati še profesorje Biblične šole v Jeruzalemu, predvsem patra Rolanda de Veuxa, ki se je najbolj zavzemal za revizijo Jeruzalemske Biblije. Končno je pristal na dogovor, da se vzporedno zastavita dva projekta: revizija Jeruzalemske Biblije za rabo v Katoliški cerkvi in ekumenski prevod Svetega pisma za širšo splošno rabo. Patra Roland de Vaux in Pierre Benoit sta pristala, da bosta sodelovala tudi pri pripravi ekumenskega prevoda Biblije kot »katoliška arbitra«. V tem obdobju so pomislili tudi na sodelovanje francoske pravoslavne Cerkve in judovskih skupnosti. Metropolit Meletios se je takoj strinjal, da pravoslavna Cerkve sodeluje po svojih močeh pri pregledovanju prevoda, uvodov in opomb, predvsem v okviru pravoslavne teološke šole Svetega Sergeja v Parizu.

Za neposredno sodelovanje judovskih strokovnjakov se niso odločili, a so dosegli, da na različne načine v pripravi TOB upoštevajo judovsko izročilo. Najpomembnejša je bila odločitev, da se bodo v pripravi prevo-

da hebrejskega Svetega pisma dokaj striktno držali masoretskega teksta, ki so ga judovski strokovnjaki vokalizirali v obdobju od 6. do 9. stoletja po Kristusu. Drugi posredni dokaz za upoštevanje judovskega izročila je odločitev, da knjige hebrejskega dela Stare zaveze razporedijo po judovskem kanonu. Sledijo devterokanonične knjige, ki so izvirne v grški Bibliji (Septuaginti) in jih Katoliška cerkev in pravoslavne cerkve priznavajo kot navdihnjene. Tretje znamenje upoštevanja judovskega izročila je odločitev, da se v transliteraciji lastnih imen čim bolj držijo hebrejske oblike, razen v primerih znanih imen, ki so postala del kulturne zgodovine. Četrto znamenje pozornosti do judovskega izročila je odločitev, da sodelavci v razreševanju težkih mest izvirnega hebrejskega besedila in v opombah upoštevajo znane judovske eksegete srednjega veka, kot so Raši, Kimhi in Ibn Ezra.

Zanimiva je odločitev glede izdaje. Že na začetku je bil dosežen dogovor, da bo ekumenski prevod Svetega pisma izšel v sozaložništvu katoliške založbe Cerf in Združenih bibličnih družb. Zaradi velike razlike v obsegu in zahtevnosti Stare in Nove zaveze je Nova zaveza izšla leta 1972, Stara zaveza pa leta 1975. Za pripravo komentiranega prevoda so že na začetku predvideli deset let, zato so v projekt vključili okoli sto petdeset strokovnjakov. Ključno delo redakcije pa je opravila majhna skupina redaktorjev: Ph. Reymond, J.-L. Déclais, J. Prignaud, P. Dornier, P. Geoltrain. Da bi v pripravi prevoda, uvodov in opomb uskladili morebitna različna stališča, so za rabsodišče imenovali dve komisiji, eno za Novo, eno za Staro zavezo. V komisiji so bili nesporne avtoritete na eksegetičnem področju: profesorja W. Vischer in Roland de Vaux za Staro zavezo, profesorja Oscar Cullmann in Pierre Benoit za Novo zavezo. Toda zgodilo se je, da se v zvezi s pripravo Nove zaveze sploh ni pojavilo gradivo za rabsodbo, v zvezi s pripravo Stare zaveze pa samo za Visoko pesem; imenovana člana komisije glede te knjige nista želela odpirati razprave.

3.2. Zvestoba izvirniku, upoštevanje bibličnega sloga in poenotenje besedišča

Osnovno vodilo zvestobe v razmerju do masoretskega besedila in grškega izvirnika v grškem delu Stare zaveze in Nove zaveze vključuje najpomembnejši vidik zvestobe izvirniku, to je upoštevanje sloga izvirnega besedila. Eden glavnih sodelavcev s protestantske strani, profesor Philippe Reymond, to odločitev že na začetku izvajanja projekta takole opisuje:

Vzporedno z zvestobo masoretskemu besedilu smo želeli ohraniti določeno zvestobo hebrejskemu načinu izražanja in slogu. Odločili smo se torej, da ostanemo zelo blizu besedilu. Če je kakšen stavek v hebrejščini težak, vsebuje ponavljanje besed, dolgoveznosti, nerodnosti, smo se po principu odpovedali poskusu, da bi ga v francoščini izboljšali; nimamo

namena »delati sloga«: zakaj ne bi bralcu pustili, da občuti razliko med natančnim izražanjem pravnega teksta ali devteronomističnega spodbudnega govora in med bliskajočimi nastopi ter okrajšanimi prvinami preoškega izbruha? Brez slehernega dvoma bo takšen slog prevoda imel »semitske« sledove. Toda ali niso bralci v dobi, ko vemo, kako različne so kulture prebivalstva zemlje (TOB ni namenjena samo Evropejcem), v dobi, ko ves tisk do najmanjših ilustriranih časopisov govori o arheoloških odkritjih, že dovezetni za dejstvo, da Božja beseda ne prihaja k njim kot masiven blok, zahodno obarvan, temveč kot razodetje, ki je prispelo do njih preko zgodovine?¹⁰

Avtorji TOB so se seveda zavedali, da osnovnega pravila zvestobe izvirniku ni mogoče jemati striktno v vsakem pogledu. Meje tega pravila takole opisuje:

Jasno je seveda, da TOB mora biti sposobna za glasno branje, čeprav hoče biti znanstven prevod. Ta obveznost se vedno postavlja pred prevajalce, da bi bila njihovo besedišče in njihov način izražanja preprosta in razumljiva ljudem Cerkve. Glede Psalmov je očitno, da striktnega prevoda ni mogoče kar tako peti v verskih skupnosti: besedilom je treba dati ritem, ki ga prevajalci zelo težko najdejo neposredno, ne da bi izdali svoj prvi cilj, ki je točnost. Zato se je dopustilo, da (francoski) Nacionalni center za pastoralo in liturgijo (katoliška organizacija) prejme besedilo Psalmov celo pred izidom, da bi ga lahko priredili za potrebe psalmskega petja. Toda takoj naj omenim, da poteka adaptacija v okviru ekumenske skupine.¹¹

Profesor Raymond je v svojem prispevku drugi oddelek naslovil: *Homogénéité de la traduction*. Ker je ekumenski prevod delo zelo številnih avtorjev, so bili določeni trije koordinatorji, ki bi poenotili, kolikor je le mogoče, prevod besedišča v prevodu različnih knjig; za Staro zavezo sta bila dva, za Novo zavezo eden. Ob mednarodnem kongresu avgusta 1965 v Genevi je skupina teologov iz francoskega govornega področja zahtevala, da se pripravi slovar vsaj dvesto besed, ki bi jih bilo treba v prevodu imeti v enotni obliki. Poleg tega je bilo treba pripraviti seznam stereotipnih hebrejskih besednih zvez, ki morajo po vseh pravih biti enotno prevedene. Koordinatorja za Staro zavezo sta pripravila seznam okoli štiristo terminov in besednih zvez. Napetost med razlogi za enotnost in različnost so rešili s pravilom, da se upoštevanje slovarja zelo priporoča, vendar ni nujno zavezujoč. To velja zlasti v primerih, ko hebrejsko besedo v vseh časih prevajajo z več kakor z eno ustreznico v prevodnem jezi-

¹⁰ Gl. strokovno poročilo »Vers une traduction française oecuménique de la Bible,« v: G. W. Anderson et. al., ur., *Hebräische Wortforschung: Festschrift zum 80. Geburtstag von Walter Baumgartner* (VTSup 16; Leiden: E. J. Brill, 1967), 235.

¹¹ Gl. navedeno poročilo, str. 235-236.

ku. Namen slovarja ni bil samo ta, da se doseže enotnost v prevodu različnih mest in knjig, temveč tudi, da bi se izognili prevajanju različnih hebrejskih besed z eno in isto francosko besedo. Eden izmed pripomočkov za doseg tega cilja je bila tematska razporeditev besed: tematika besede, ljubezni, postave, odrešenja, templja, vladarjev, daritev, slabosti, jeze, nasilja, uničenja, zapovedi, greha, neumnosti, ljudstva, vode, zemeljski relief, vremenoslovje.

3.3 Problem uvodov in opomb zaradi različnih stališč med protestanti in pravoslavni

Za protestante je značilno, da na splošno niso naklonjeni komentiranim izdajam Svetega pisma, zlasti ko gre za opombe teološke, dogmatične narave, čeprav se sicer zelo prizadevajo za vsestransko znanstveno raziskovanje Svetega pisma in objavljajo obsežne komentarje ter druge eksegetične študije. Enako značilno za protestante pa je tudi, da so med njimi zelo velike razlike v pogledih na vlogo uvodov, opomb, reference in dodatkov v izdajah Svetega pisma. V pripravi TOB je prevladalo stališče, da ta izdaja v tem pogledu ne sme zaostajati za Jeruzalemsko Biblijo. Protestanti so pristali na dovolj velik obseg uvodov in »tehničnih« opomb, ki zadevajo jezikoslovne, zemljepisne, zgodovinske in do neke mere pomenske informacije. V primeru nepreseženih razlik v stališčih med katoliškimi in protestantskimi avtorji so se odločili za dvojne ali celo trojne opombe. Eden izmed katoliških sodelavcev v projektu, profesor pater P. Dreyfus, je v nekem predavanju takole opisal odnos protestantov do sintetičnih opomb:

Pripravili smo precejšnje število ključnih opomb (*notes clefs*): *meso, duh, opravičenje, odrešenje, vera, svetost, slava* itd. Na moje veliko presenečenje med redakcijo teh opomb niso nastali večji problemi. Stališča, ki sem jih imel za specifično katoliška, so brez zadržka in nedvoumno potrdili protestantski člani naše skupine. ... Razlog mojega začudenja je bilo najbrž moje nepoznavanje protestantskih stališč. ... Toda neizpodbiten vtis dvoumnosti ostaja celo znotraj našega zadovoljstva, da smo prispeli do priprave skupnih sintetičnih opomb o zadevah, ki veljajo za najbolj kontroverzne v Pismu Rimljanom. Po eni strani je soglasje bilo lojalno: s podpisom bi se zavezali istim obrazcem ... Toda imeli bi zelo jasen vtis, da bi ti obrazci spremenili pomen do mere, do katere je pri kom krščanska skrivnost bila strukturirana drugače.

Odgovorni za projekt ekumenskega prevoda Svetega pisma so se zelo prizadevali, da bi priprava prevoda potekala v popolnem soglasju z vodstvom Katoliške cerkve in protestantskih ter pravoslavnih cerkva. Na katoliški strani so dosegli podporo s strani uglednih kardinalov. Med sklepnim zasedanjem II. vaticanskega cerkvenega zbora so 1. oktobra

1965 projekt predstavili škofom francoskega govornega področja in opazovalcem v kulturnem središču Svetega Ludvika Francoskega v Rimu. Ob prizadevanjih za doseg soglasja med Katoliško cerkvijo in protestantskimi cerkvami se je pokazalo, da na katoliški strani sploh ni bilo težav, med tem ko je na protestantski strani bilo čutiti določeno zadržanost. Ko so 16. januarja 1967 na Sorboni slovesno predstavili bogato komentiran prevod Pisma Rimljanom, ni bilo negativne reakcije. Toda leto kasneje je završalo v Združenih državah Amerike. Nekatero protestantske cerkve so zagrozile celo, da bodo povzročile razkol in bodo ustanovile novo biblično družbo, če bodo Združene biblične družbe sprejele opombe TOB. Spor so rešili z dogovorom, da bodo Združene biblične družbe imele avtorske pravice za prevod, katoliška založba Les Berges et les Mages pa za opombe.

Dne 1. junija 1968 je bil sklenjen dogovor med izvršilnim odborom Združenih bibličnih družb in sekretariatom Svetega sedeža za edinost kristjanov glede narave opomb v ekumenski izdaji Svetega pisma.¹² Navodila so bila nekoliko prirejena 16. novembra 1987. Navodila določajo naslednje vrste opomb: različni možni načini branja besedila v izvirniku, različni stari prevodi, razlaga lastnih imen, besedne igre, zgodovinske in kulturne okoliščine. Vse opombe teološke narave ta navodila izključujejo. 6. novembra 1972 so na ekumenskem zborovanju v cerkvi St-Germain-des-Prés predstavili izid celotne Nove zaveze, ki pa je imela tudi veliko opomb teološke narave, zato je prišla na dan določena bojazen, da delo ne bo pri vseh enako dobro sprejeto. Pomisleki so se polegli, ko sta na predstavitev prišla apostolski nuncij za Francijo in prvi tajnik ekumenskega sveta cerkva, Dr. Visser't Hooft. 22. junija 1973 pa je posebno delegacijo sprejel papež Pavel VI., da je osebno prejel izvod Nove zaveze. Ob tej priložnosti je papež delegate projekta nagovoril z naslednjimi besedami:

Ekumenski prevod, ki ste nam ga želeli predstaviti, vsekakor zavzema čisto posebno mesto. Dejansko ni samo moderen prevod, z opombami zemljepisnega, zgodovinskega in jezikovnega značaja, kot se običajno dogaja; bralcu nudi obsežne eksegetične in teološke opombe. Glede teh opomb bi dali to opazko; razen uvoda v to ali ono pismo in na nekaterih besedilih, ki so tradicionalno kontroverzna – kjer se torej pojavljajo lastne razlage v različnih veroizpovedih – je vaš komentar takšen, da skoraj vedno predstavlja eno samo in isto razlago, ki jo lahko odkrito sprejmejo predstavniki vseh veroizpovedi, ki sodelujejo pri delu. To ni trenutek, ko bi se ustavljali pri napornem delu, ki ste ga opravili. Naj zadošča izraz našega zadovoljstva nad dejstvom, da se je sto petdeset ustvarjalcev tega

¹² Besedilo je bilo objavljeno v *La Documentation Catholique*, št. 1518, 8. junij 1968, kol. 981-991.

prevoda – protestantskih, pravoslavnih in katoliških – lahko srečalo in sodelovalo do te mere, da so lahko predstavili Božjo besedo.¹³

Iz vsebine tega nagovora sledi, da je Sveti sedež v celoti odobril edinstveni dosežek francoske ekumenske Biblije. Toda do neke mere se je zataknilo v strokovnih in vodstvenih krogih pravoslavnih cerkva. Zaradi majhnega števila strokovnjakov in zaradi prezaposlenosti pravoslavni bibličisti niso aktivno sodelovali pri projektu, a so ves čas imeli možnost, da so dajali pripombe k besedilu v nastajanju. Nekateri so začeli širiti vest, da so nekatera stališča v TOB preveč liberalna ali preveč racionalistična, preveč oddaljena od razlag cerkvenih očetov. Takšni pomisleki so vodili do tega, da so 24. maja 1971 na srečanju katoliških, protestantskih in pravoslavnih cerkvenih avtoritet pravoslavni predstavniki izrazili svoj nekoliko deljen pristanek na TOB. To dejstvo je navedeno v opombi predgovora TOB. Pomisleki zadevajo predvsem opombe k tistim novozaveznim besedilom, ki zadevajo vprašanje apostolskega izvora in avtentičnosti besedil.

4. Neuspeli nemški poskus skupnega ekumenskega prevoda Svetega pisma

Ekumensko ozračje, ki je nastopilo z drugim vaticanskim cerkvenim zborom, je tudi v Nemčiji vzpodbudilo poskus priprave skupnega ekumenskega prevoda Svetega pisma. Že na začetku so se dogovorili za poimenovanje *Einheitsübersetzung*. Za zelo opazno razliko s francoskim projektom pa je ta povsem osredotočen na prevod svetopisemskih besedil; uvodi, opombe in dodatki so omejeni na minimum, očitno zaradi odklonilnega stališča protestantov do komentiranih Biblij. Pričujoča predstavitev bo razčlenjena na dva oddelka, ki zadevata načela glede prevoda svetopisemskega besedila.¹⁴

4.1. Priprava enotnega nemškega prevoda

Zamisel o enotnem prevodu se je rodila leta 1960 znotraj Katoliške cerkve kot katoliški projekt. V tem letu je znanstveni svet katoliškega bibličnega gibanja (*Bibelwerk*) v okviru Nemške škofovske konference izdelal načrt za pripravo enotnega prevoda Svetega pisma iz izvornih jezikov v visoki vsakdanji nemščini za javno rabo v bogoslužju in v šoli na celotnem govornem področju. Od vsega začetka je Katoliška cerkev že-

¹³ Besedilo je bilo objavljeno v *La Documentation Catholique*, št. 1626, 18. februar 1973, kol. 160-161; *Osservatore romano*, 22-23. januar 1973.

¹⁴ Gl. poročilo, ki ga je napisal Michael Theobald, »Eine Partnerschaft zerbricht,« v: *Orientierung* 70/2 (2006): 18-23; v glavnem besedilu in v opombah vsebuje veliko bibliografskih informacij.

lela k sodelovanju pritegniti tudi Evangeličansko cerkev. Uradni sklep o projektu je bil sprejet na zasedanju škofovske konference v Fuldi v dneh od 29. do 31. avgusta 1961. Na strani Evangeličanske cerkve so pokazali interes, da bi poleg revidirane Lutrove Biblije imeli na voljo še kak drug, moderen prevod Svetega pisma. Ko je leta 1984 izšla posrečena in uspešna revidirana izdaja Lutrove Biblije, se je ta interes precej zmanjšal.

Razmišljanje o ekumenski naravi enotnega nemškega prevoda Svetega pisma je dobilo močno podporo v vse bolj kolegialnem sodelovanju med evangeličanskimi in katoliškimi biblicisti. Rezultat je priprava ekumenskega seznama svetopisemskih lastnih imen, ki se po kraju Loccum imenuje *Loccumer Richtlinien*; leta 1971 sta ga v Stuttgartu izdala Evangeličanska in Katoliška biblična družba (*Bibelanstalt*). Od leta 1970 je novi prevod izhajal po zvezkih, leta 1972 je izšel poskusni zvezek celotne Nove zaveze, leta 1974 poskusni zvezek celotne Stare zaveze. Leta 1978 je Nemška škofovska konferenca sprejela dokončno verzijo celotnega Svetega pisma, ki je izšla 1979; prevod so uradno sprejeli predsedniki škofovskih konference vseh nemško govorečih držav in dežel. Končna verzija je izšla leta 1982.

V predgovoru enotnega nemškega prevoda Svetega pisma je kratek opis okoliščin in cilja priprave prevoda. Informacijo o naravi prevoda najdemo samo v enem odstavku, ki se glasi:

Ker se bo prevod uporabljal predvsem v oznanjevanju, je moral olajšati razumevanje, hkrati pa je moral biti primeren za branje in delno tudi za petje. Zato so od vsega začetka poleg strokovnjakov v biblični znanosti sodelovali tudi strokovnjaki v liturgiki, katehietiki, cerkveni glasbi in nemškega jezika. Posebna pozornost je bila posvečena jezikovni obliki himničnih besedil Stare in Nove zaveze, predvsem Psalmov.

4.2 Kritična ocena enotnega nemškega prevoda in priprava revizije

Po izidu enotnega nemškega prevoda Svetega pisma so se s kritično oceno oglasili številni biblicisti. Posledica kritike je priprava revizije od leta 1998 naprej, ki naj bi potekala v skladu s peto »Instrukcijo o pravilni aplikaciji Konstitucije o Svetem bogoslužju II. vatikanskega cerkvenega zbora«, imenovano *Liturgiam authenticam*, ki je izšla 7. maja 2001.¹⁵ Instrukcija predpisuje dve načeli ali merili za ustrezno prevajanje svetopisemskega besedila za javno rabo v bogoslužju: 1) zvestoba prevoda izvirnemu besedilu; 2) upoštevanje bogoslužnega izročila, ki je izpričano v

¹⁵ Gl. »Instructio quinta ad executionem Consitutionis concilii Vaticani secundi de sacra Liturgia recte ordinandam (ad Const. Art. 36),« v: Congregatio de Cultu Divino et Disciplina Sacramentorum, Instructio *Liturgiam Authenticam* (Romae: Typis Vaticanis, 2001). Gl. dalje predstavitev documenta: F. Manzi, »Tradizione e traduzioni della Sacra scrittura in 'Liturgiam authenticam',« v: *Notitiae* 436, 38 (1002), št. 11-12, str. 602-635.

patrističnih besedilih in v najstarejših prevodih Svetega pisma, kot sta grški prevod, imenovan Septuaginta in revidiran latinski prevod, imenovan Nova Vulgata. Pri tem velja poudariti, da je skupina vrhunskih strokovnjakov Hieronimovo Vulgato korenito revidirala na temelju sodobne tekstne kritike in hermenevtike izvirnih besedil ter v skladu s patrističnim in liturgičnim izročilom. Projekt je 29. novembra 1965 naročil papež Pavel VI., Nova Vulgata pa je izšla leta 1979. Ker je pri projektu sodelovalo dobrih sto vrhunskih strokovnjakov biblicistov in latinistov, je postala dragocena referenca za vse sodobne prevode Svetega pisma. Nova Vulgata je tako nadomestila izdajo Vulgate iz leta 1592 (editio Sixto-Clementina). Instrukcija zahteva od prevajalcev zvestobo izvirniku in ne dopušča prevajanja antropoloških in drugih svetopisemskih besed z abstraktnimi izrazi, dalje zahtev upoštevanje retoričnih značilnosti svetopisemskih literarnih oblik.¹⁶ Instrukcija se zavzema za prevod, ki združuje postavke za zdravo eksegezo in vrhunsko literarno kakovost besedila.¹⁷

Skupina, ki pripravlja načela za revidirano izdajo enotnega nemškega prevoda Svetega pisma, je razmišljanje o tipu prevoda podala v treh točkah.¹⁸ Prva točka se glasi:

Po eni strani je odločilno, da je starozavezna znanost močno delala na določitvi historičnega, hermenevtičnega in teološkega razmerja med hebrejskim besedilom in Septuaginto. Po drugi strani je eksegeza kritike redakcij in literarne kritike izostrila čut za jezikovno sestavo posameznih svetopisemskih knjig, za njihov »individualen« rokopolis, pa tudi za medbesedilna razmerja, ne nazadnje tista, ki obstajajo med Staro in Novo zavezo. Različnost in enotnost Svetega pisma na ta način bolj plastično stopita pred oči. V letih od 1970 naprej ta razmerja še niso bila tako navzoča. Tako je Enoten prevod starozavezni jezikovni zven Lukovega evangelija o otroštvu na številnih mestih pohabil, s tem pa ni prispeval niti k boljšemu razumevanju niti ni naredil usluge teologiji in oznanjevanju.

Druga točka ocene se glasi:

»Sodobna nemščina« se je v minulih desetletjih precej spremenila. Iz današnjega zornega kota marsikatero besedne zveze v Enotnem prevodu delujejo kot žargon zgodnjih let po letu 1970 ... ali kot nepotreben atribut duha časa (npr. *Selbst-Erfahrung* namesto *Selbst-Erkenntnis* v 2 Kor 13,5). Enoten prevod pogosto ne izčrpa bogastva svetopisemske metaforike. Nagiba se k psihologiziranju in racionaliziranju (k temu gl. Instrukcijo, št. 43).

Tretja točka se dotika neodstranjive napetosti med izhodiščnim in

¹⁶ Gl. Liturgiam authenticam, člen 23.

¹⁷ Gl. Liturgiam authenticam, člen 34.

¹⁸ Gl. *Orientierung* 70 (2006), št. 2, str. 21.

ciljnim besedilom, ki je v Enotnem prevodu preveč pogosto razrešen v prid zadnjemu. Sodba se glasi:

Na številnih mestih je jezikovni slog Svetega pisma uglajen, kar je postalo pregovor, zavestno spremenjeno v tuje, kar zveni tuje, pa asimilirano, kar vzbuja odpor, so zaobšli. Težišče kritične presoje mora torej slediti cilju, da nemško biblično besedilo z večjo bližino izvirnemu besedilu pridobi na jasnosti, zgoščenosti, razumljivosti in globini.

Iz teh ugotovitev sledijo trije kriteriji v presoji nujnosti revizije:

- pomanjkljiva stvarna pravilnost;
- problematično izpuščanje in dopolnjevanje;
- jezikovno uglajevanje, na primer z abstraktnim prevajanjem metafor.

K drugi točki spada široko polje parafraz in izpuščanje na videz nepomembnih jezikovnih prvin, ki pa so za smiselno branje besedil in ustrezen odmev pri poslušalcih pomembni, npr. »torej«, »zdaj pa«, »in glej« itd. Splošni sklep delovne skupine je, da cilj revizije ne more biti samo iskanje napačnih prevodnih rešitev; natančno je treba pregledati celotno besedilo.¹⁹

5. Posebni poudarki v reviziji slovenskega standardnega prevoda Svetega pisma

Knjiga *Med izvirnikom in prevodi* prinaša celotno gradivo, ki je nastalo v zvezi s pripravo SSP v letih od 1979 do 2001.²⁰ Ta dokumentacija je skoraj edinstvena te vrste v svetovnem merilu. Sodelavcem v reviziji SSP bo omogočala stalno preverjanje sprejetih sklepov in aplikacije v vseh konkretnih primerih. V desetih letih preverjanja in primerjave SSP z drugimi standardnimi prevodi v Evropi nam danes omogoča presojo, kako korenita bi lahko bila ali bi morala biti revizija SSP. Ko gre za revizijo skupinskega dela, ki je sad številnih dogovorov, je upoštevanje dosedanjega dela prva moralna postavka. Revizija ne more biti prepuščena naključju; opravljeno delo omogoča spoznanje pozitivnih in negativnih rezultatov, oba pa narekujeta pripravo natančnega globalnega načrta za izboljšave v vseh segmentih.²¹

¹⁹ Gl. *Orientierung* 70 (2006), št. 2. str. 21.

²⁰ Gl. *Dela / Opera* 57 (Ljubljana: SAZU / Svetopisemska družba Slovenije, 2001).

²¹ Pri tem nam lahko veliko pomaga vpogled v teoretična vprašanja in dileme, ki se na splošno odpirajo ob prevajanju Svetega pisma. Gl. na primer Kenneth L. Barker, ur., *The Making of a Contemporary Translation: New International Version* (London / Sydney / Auckland / Toronto: Hodder & Stroughton, 1987); Martin Buber in Franz Rosenzweig, prev. Lawrence Rosenwald in Everett Fox, *Scripture and Translation* (Bloomington / Indianapolis: Indiana University Press, 1994); Jean Delsle in Judith Woodsworth, ur.,

5.1 Nujni vidiki revizije svetopisemskega besedila

Najbolj bistvena ugotovitev v predstavitvi nastanka SSP in nastanka ter revizij Jeruzalemske Biblije, TOB, nemškega Enotnega prevoda (*Einheitsübersetzung*) in drugih evropskih standardnih prevodov Svetega pisma je stopnjevanje zavesti, da mora biti prevod čim bolj v skladu z izvirnikom v jezikovnem in literarno-slogovnem pogledu. Odbor, ki je bil odgovoren za pripravo SSP v letih od 1980 do 1996, je takoj na začetku sprejel to načelo kot svoje osnovno vodilo. Prvi sklep prve plenarne seje razširjenega odbora z dne 9. maja 1981 se glasi: »Prevod naj bo dosledno po izvirniku in čim bolj v koraku s sodobno slovenščino.«²² V treh letih pred izidom SSP v eni knjigi (1993-1996) je potekalo odločilno usklajevalno delo, ki je pokazalo, kako nujno je upoštevanje literarnih struktur besedil in poenotenje temeljnega besedišča ter stalnih besednih zvez.²³ Iz poročila o nastanku Jeruzalemske Biblije in TOB je razvidno, da sta osnovno redakcijo opravile le dve ali tri avtoritete v stroki. V našem primeru je za izdajo SSP v letu 1996 glavno strokovno usklajevalno delo prevoda, uvodov, opomb in dodatkov opravil odgovorni nosilec projekta, Jože Krašovec. Zaradi pomanjkanja časa celotnega usklajevalnega dela ni bilo mogoče v vseh segmentih opraviti v zadostni meri.

Usklajevanje do idealne mere bo torej temeljna naloga revizije SSP. V tem pogledu nam je lahko poleg Jeruzalemske Biblije in TOB posebej za vzor in v oporo angleško izročilo od *King James Version (Authorized Version)*, prek *Standard Version* in *Revised Standard Version* do *New Revised Standard Version*.²⁴ Po drugi strani razne ocene nemškega Eno-

Translators through History (Amsterdam/ Philadelphia, Pen.: J. Benjamins, 1995); Hans-Christoph Askani, *Das Problem der Übersetzung – dargestellt an Franz Rosenzweig: Die Methoden und Prinzipien der Rosenzweigschen und Buber-Rosenzweigschen Übersetzungen* (Tübingen: J. C. B. Mohr (P. Siebeck), 1997); Michael A. Knibb, *Translating the Bible: The Ethiopic Version of the Old Testament* (Schweich Lectures of the British Academy 1995; Oxford: British Academy / Oxford University Press, 1999); Stanley E. Porter in Richard S. Hess, *Translating the Bible: Problems and Prospects* (JSNT.S 173; Sheffield: Sheffield Academic Press, 1999); R. M. Liuzza, *The Old English Version of the Gospels, II: Notes and Glossary* (za Early English Text Society; Oxford / New York: Oxford University Press, 2000).

²² Gl. Jože Krašovec s sodelavci, Med izvirnikom in prevodi, str. 238.

²³ Gl. Jože Krašovec, »Značilnosti novega slovenskega prevoda Svetega pisma,« v: *Bogoslovni vestnik* 57 (1997): 3-12; Marijan Peklaj, »Stalne besedne zveze v Pentatevhu,« v: *Bogoslovni vestnik* 57 (1997): 33-38; Peter Weiss, »Usklajevalna pravila glede slovenskega pravopisa,« v: *Med izvirnikom in prevodi*, str. 351-368; Jože Krašovec, »Temeljni hebrejsko-slovenski slovarček,« v: *Med izvirnikom in prevodi*, str. 371-377.

²⁴ Angleško izročilo prevajanja Svetega pisma je dokaj izčrpno dokumentirano v številnih knjigah: W. J. Heaton, *The Bible of the Reformation: Its Translators and Their Work*

tnega prevoda (*Einheitsübersetzung*) kažejo, da je projekt spodletel zaradi premajhne natančnosti in pozornosti na značilen svetopisemski slog. Ker ima Evangeličanska cerkev od Lutra naprej trdno izročilo točnih in v literarnem pogledu vzornih prevodov,²⁵ je prav zaradi pomanjkljive zvestobe do izvirnika odstopila od prvotnega dogovora, da *Einheitsübersetzung* vsaj glede Nove zaveze in knjige Psalmov sprejmejo za svojo.

Temeljno nalogo naše revizije prevoda svetopisemskega besedila bi lahko strnili v šest točk:

1. večja točnost prevoda na splošno;
2. povečano upoštevanje svetopisemskih literarnih vrst, sloga in retorike;
3. popolno poenotenje stalnih besednih zvez in citatov iz Stare zaveze v Novi zavezi;
4. popolno poenotenje besedišča tehnične narave;
5. relativno poenotenje besedišča teološke narave;
6. dosledna standardizacija lastnih imen.

Glede prve postavke velja poudariti, da točnost prevoda ni v vseh knjigah enaka, zato bo v reviziji treba doseči večjo homogenost v splošnem smislu. Posebno pozornost bo treba posvetiti bogastvu in lepoti svetopisemskih literarnih struktur, sloga in retorike, pri tem pa se izogibati nepotrebnim mašilom. Med nujne vidike revizije te vrste spada ugotavljanje notranjih razmerij med prvinami širše ali ožje zgradbe besedil, besedne igre, ponavljanje ključnih izrazov in besednih zvez, besednega reda itd. Stalne besedne zveze in citati so že v prvi verziji SSP bile v središču pozornosti, zdaj bo treba delo te vrste še dopolniti. Besedišče tehnične narave je bilo poenoteno za glasbila, daritve, mer, denarnih enot, koledarja in praznikov. Relativno poenotenje besedišča teološke narave je v prvi verziji SSP doseglo zavidljivo raven, a je vendarle precej dela

(London: Francis Griffiths, 1914); Herbert Gordon May, *Our English Bible in the Making: The Word of Life in Living Language* (Philadelphia: Westminster Press, 1952); F. F. Bruce, *The English Bible: A History of Translations* (New York: Oxford University Press, 1961); F. C. Grant, *Translating the Bible* (Edinburgh: Th. Nelson, 1961); Ward Allen, prev. in ur., *Translating for King James: Notes Made by a Translator of King James's Bible* (Vanderbilt: Vanderbilt University Press, 1969, 3. izdaja 1993); Gerald Hamond, »English Translations of the Bible,« v: Robert Alter in Frank Kermode, ur., *The Literary Guide to the Bible* (London: Collins, 1987), 647-666; E. H. Robertson, *Makers of the English Bible* (Cambridge: Lutterworth Press, 1990); Bruce M. Metzger, Robert C. Dentan in Walter Harrelson, *The Making of the New Revised Standard Version of the Bible* (Grand Rapids, Mich.: W. B. Eerdmans, 1991); D. Daniell, *The Bible in English: Its History and Influence* (New Haven / London: Yale University Press, 2003); D. Norton, *A Textual History of the King James Bible* (Cambridge: Cambridge University Press, 2005).

²⁵ Gl. Heimo Reinitzer, *Biblia deutsch: Luthers Bibelübersetzung und ihre Tradition* (Wolfenbüttel: Herzog August Bibliothek, 1983).

ostalo še za obdobje revizije. Že nekaj časa obstaja dvom glede nekaterih slovenskih izrazov, kot je npr. beseda »pošten«, ki gotovo ni primerna. Besedo »zveličanje« smo opustili; namesto besede »slava« je prevladala beseda »veličastvo«. Sistematično iskanje avtentične vsebine teoloških pojmov bo pomagalo, da besedišče v nekaterih primerih zamenjamo. Priprava sintetičnih opomb bo pri tem najbolj učinkovit vodnik. Dosledna standardizacija lastnih imen je v teku po premišljenih primerjalnih načelih ob pripravi primerjalnega slovarja oblik imen v štirih temeljnih jezikih: hebrejščini, aramejščini, grščini in latinščini. Že prva stopnja slovarja bo vsem sodelavcem lahko v pomoč.

5.2 Novi prevod, uvodi, opombe, reference in drugi dodatki

Priprava opomb je v SSP zahtevala največ temeljnega dela in usklajevanja sistema, ki je bil zelo premišljeno izbran ob primerjavi domala vseh pomembnejših evropskih vzorcev. Izbran sistem, ki nekoliko spominja na francosko Ostyjevo Biblijo, je najbolj preprost in pregleden, v primeru revizije pa omogoča popolnoma neproblematično črtanje ali dodajanje novih vsebin. Zadnja leta se vse bolj pogosto izraža želja, da opombe dopolnimo na temelju Jeruzalemske Biblije. Razlog za takšno željo so predvsem daljše sintetične opombe, ki jih ima vsaka revidirana izdaja več, na splošno bistveno več kot TOB. Posebnost Jeruzalemske Biblije je tudi v tem, da so pomembnejša imena, pojmi in besedne zveze večjega teološkega pomena po abecednem redu zbrane v posebnem seznamu in so dokumentirane skupaj z navedbo referenc na koncu knjige pod naslovom *Table alphabétique des notes les plus importantes*; vseh enot je skoraj sedemsto. Navedba referenc ob imenih, pojmi in besednih zvezah omogoča, da bralec poišče zeleno mesto in tam v opombi najde razlago. Veliko imen, pojmov in besednih zvez ima nekje pod prevodom daljšo, sintetično opombo; če se ime, pojem ali besedna zveza pojavlja na več mestih, se sintetična opomba praviloma pojavi na mestu, ki je vsaj glede na vrstni red v kanonu prvo, na drugih mestih pa se pojavi kazalka.

Sintetične opombe so poseben razlog za uporabnost in popularnost Jeruzalemske Biblije. SSP ima po vzoru revidirane izdaje TOB v eni knjigi na koncu slovar pomembnejših sintetičnih opomb (str. 1865-1877). V novem prevodu bi morda kazalo prevzeti vse daljše, sintetične opombe k pomembnejšim imenom, teološkim pojmom in besednim zvezam iz Jeruzalemske Biblije in jih vnesti v bistveno razširjen slovar, namesto v sistem opomb. Iz poročil o nastanku TOB je razvidno, da so protestantski sodelavci videli večjo utemeljenost za uvrstitev sintetičnih opomb v slovar namesto v sistem opomb. S takšno postavitvijo težišča dosežemo večjo preglednost za sodelavce v reviziji in za vse druge bralce, glede na različne tipografske možnosti pa tudi večjo berljivost. Takšna rešitev se

veda vključuje nalogo, da se v opombah k vzporednim mestom pod prevodom doda kazalka za ustrezno razlago v slovarju. Takšnih kazalk ima Jeruzalemska Biblija zelo veliko, ker mora bralca opozarjati, na katerem vzporednem mestu v opombi najde sintetično razlago. Priprava slovarja bi morala steči takoj, da standardiziramo prevod pojmov in besednih zvez in s pomočjo slovarja laže dosežemo bistveno večjo homogenost prevoda. Da bi za slovar pridobili čim več prostora, lahko v revidirani izdaji do neke mere skrcimo stvarno kazalo (str. 1878-1925).

Sistem referenc je v SSP usklajen s sistemom opomb in ga ni potrebno spreminjati. Priprava referenc je bil eden največjih problemov v zadnjih letih priprave SSP, ker vsaj polovica prevajalcev referenc ni sama pripravila. Iskanje dodatnih sodelavcev za to nalogo je pomenilo veliko vlaganje časa v dodatne inštrukcije, vsakega posebej. Isto je seveda veljalo za dodatne lektorje, ki smo jih vključevali v sklepni fazi prevajanja in redakcije. Spominjam se, da sem za nekatere moral skopirati tudi 150 strani gradiva, da so se lahko na temelju sprejetih pravil in vzorcev uvedli v sistem. Največji problem v sodelovanju pri vseh večjih projektih je ravno celota sistema, ki ga je treba obvladati. Kdor ga ne obvlada, lahko s svojim sodelovanjem naredi več škode kakor koristi. Ker so reference v veliki meri pisali dodatni sodelavci, ki niso bili prevajalci, je zelo smiselno, da zdaj vsi prevajalci vsak za svoj delež med drugim pregledajo vse reference in jih korigirajo, skrcijo ali razširijo na temelju Jeruzalemske Biblije.

V SSP imamo nekatere dragocene in skrbno pripravljene dodatke (str. 1865-1952). Dilema glede narave in obsega slovarja ter stvarnega kazala je bila že omenjena. Sledijo preglednice mer, denarnih enot, koledarja in praznikov (str. 1926-1930). Priprava tega besedila je zahtevala neverjetno veliko iskanja podatkov in usklajevanja sistema. Zdaj je treba ob stalnem soočanju s temi preglednicami preveriti, ali so vsi prevodi, uvodi in opombe usklajeni z izrazoslovjem teh preglednic. Časovna preglednica (str. 1931-1950) zahteva samo pregled na temelju primerljivih virov, predvsem Jeruzalemske Biblije.

5.3 Novi prevod, mesto Katoliške cerkve v SDS in avtorske pravice

Bogato komentiran francoski prevod Svetega pisma (TOB), ki vključuje tudi obsežnejše sintetične teološke komentarje, je edinstven sad ekumenskega prizadevanja v zadnjih desetletjih v svetovnem merilu. Ta primer dokazuje, da je z večjimi protestantskimi in pravoslavnimi cerkvami možno zelo konstruktivno sodelovanje na najpomembnejšem teološkem področju. Takšne so izkušnje tudi v Sloveniji. Z Evangeličansko cerkvijo in Srbsko pravoslavno cerkvijo obstaja tako dobro sodelovanje, da sta obe cerkvi članici Sveta krščanskih cerkva v Sloveniji, ki deluje v okviru

Slovenske škofovske konference. Dne 29. januarja 2006 so Katoliška cerkev, Srbska pravoslavna cerkev in Evangeličanska cerkev skupaj podpisale listino o razglasitvi leta Svetega pisma 2007.²⁶

Samoumevno je, da bo priprava novega prevoda ves čas potekalo v duhu ekumenskega dialoga z drugimi cerkvami. Koordinacijo novega prevoda Svetega pisma sem prevzel na začetku leta 2006 v vlogi predsednika svetovnega združenja bibličistov: *International Organization for the Study*

²⁶ Vsebina listine je:

Sveto pismo je temeljni dokument naše duhovne in splošne kulture. Na začetku nastajanja slovenske narodne biti se je njegova božanska vsebina utelesila v vseh oblikah našega jezika in pismenstva. V Brižinskih spomenikih je Sveto pismo prešlo v slovensko besedo in literarno obliko v odlomkih, v 16. stoletju v času reformacije pa je postalo zares slovensko v prvem celotnem prevodu Svetega pisma. Do danes se je v slovenskem jeziku zvrstilo sedem prevodov celotnega Svetega pisma, s čimer je njegova vsebina v slovenski besedi našla svoj dom na vseh področjih zasebnega in družbenega življenja ter kulture. S Svetim pismom v slovenskem jeziku smo se uvrstili med najbolj kulturne, napredne in trdožive evropske narode, ki jim svetopisemsko sporočilo o smislu življenja in o cilju vse naše dejavnosti daje polet. Kmalu po vstopu v Evropsko zvezo se z razglasitvijo leta Svetega pisma uvrščamo med tiste evropske narode, ki so Sveto pismo posebej počastili z letom Svetega pisma. Po sklepu treh krščanskih Cerkev v Sloveniji, Slovenske škofovske konference, vodstva Srbske pravoslavne Cerkev in vodstva Evangeličanske Cerkev, na nedeljo Svetega pisma, ki jo obhajamo 29. januarja 2006, slovenski in mednarodni javnosti sporočamo, da bomo od 1. januarja in do 31. decembra 2007 v Sloveniji praznovali leto Svetega pisma.

Na vse ljudi dobre volje se obračamo z vabilom, da dobrohotno sprejmete naše vabilo k plemenitemu sodelovanju v iskanju najboljših oblik praznovanja na vseh področjih zasebnega in družbenega življenja po domovih, v javnih kulturnih ustanovah, v svetiščih in drugod. Cerkve bodo storile vse, kar jim narekuje temeljno duhovno poslanstvo, ki veje iz odtenkov vsebine Svetega pisma. Svetopisemske vsebine bodo v redni program dejavnosti na področju kulture s spoštovanjem vključevale številne kulturne ustanove na Slovenskem. Državne oblasti bodo gotovo našle ustrezne poti do državljanov, ki želijo sodelovati v velikem vseslovenskem projektu leta Svetega pisma in jim bodo na svoj način v oporo.

Sredi leta Svetega pisma od 12. do 20. julija 2007 bo Slovenija kot prva med novimi članicami Evropske zveze gostila tudi svetovni kongres strokovnjakov Svetega pisma z vsega sveta. Prvič v zgodovini velikih mednarodnih posvetov raziskovalcev Biblije bo na kongresu sodelovala večina najbolj priznanih pravoslavnih strokovnjakov Svetega pisma. Tako bo Slovenija graditeljica mostov med Vzhodom in Zahodom. V poglobljenem vzdušju leta Svetega pisma želimo kat največ prispevati tudi k uspešni pripravi naše domovine na predsedovanje Evropski zvezi v letu 2008. Ob spominu na razgibano preteklost in v pričakovanju vedre prihodnosti prosimo Božjo svetost, naj prečisti naše namene in blagoslovi naše skupne napore.

Podpisani:

Dr. Franc Kramberger
*Mariborski škof
in predsednik SŠK*

Peran Bošković
*paroh Srbske
pravoslavne Cerkev*

mag. Geza Erniša
evangeličanski škof

of the Old Testament (IOSOT) z nalogo, da julija 2007 v Ljubljani organiziram 19. kongres tega združenja (gl. www.iosot2007.si). IOSOT je po definiciji vrhunska akademska in medkonfesionalna organizacija, ki že preko petdeset let povezuje judovske, katoliške in protestantske vrhunske bibličiste. Po moji odločitvi so se v pripravo 19. kongresa tega združenja vključili vodilni pravoslavni specialisti iz vsega sveta. Organizacija novega prevoda Svetega pisma je stekla v ozračju priprave 19. kongresa IOSOT in medkonfesionalnega obhajanja Leta Svetega pisma v Sloveniji 2007. Na mojo pobudo in ob moji koordinaciji so konec leta 2006 izšle faksimile devetih najstarejših slovenskih prevodov Svetega pisma iz obdobja pred Dalmatinovo Biblijo (1555-1982), in sicer v Nemčiji v mednarodni zbirki Biblia Slavica; sredi leta 2007 je v isti zbirki izšel prvi znanstveni komentar k faksimilom in sploh k prevodom Svetega pisma v 16. stoletju.

Nove okoliščine so pripomogle k temu, da smo konec leta 2006 v okviru Družine na Ministrstvu za kulturo prijavi in tudi dobili odobren triletni projekt priprave novega komentiranega prevoda Nove zaveze in Psalmov. Zdaj razmišljamo lahko tudi o prijavi projekta novega prevoda v prihodnjem razpisu raziskovalnih programov na Ministrstvu za visoko šolstvo, znanost in tehnologijo v okviru Agencije za raziskovalno dejavnost Republike Slovenije. To pomeni, da bo projekt v strokovnem pogledu potekal ob najožjem strokovnem sodelovanju med Teološko fakulteto UL vodstvom UL in SAZU. Med drugim tudi te okoliščine spodbujajo, da v novi komentirani prevod Svetega pisma prvič v zgodovini Slovenije vključimo knjige razširjenega pravoslavnega kanona, ki jih v katoliškem kanonu svetopisemskih knjig ni.

V zvezi s prizadevanjem za pristno ekumensko sodelovanje pa se odpira vprašanje avtorskih pravic. Novi zakonik cerkvenega prava v kano- nu 825 v prvem paragrafu pravi:

Svetopisemske knjige je mogoče izdati le, če jih je potrdil apostolski sedež ali škofovska konferenca; da se lahko izdajo prevodi le-teh v domačem jeziku, se prav tako zahteva, da jih potrdi ista oblast in da imajo hkrati potrebne zadostne razlage.

Isti kanon v drugem paragrafu pravi:

Z dovoljenjem škofovske konference lahko katoliški verniki skupaj z ločenimi brati pripravljajo in izdajajo prevode knjig Svetega pisma z ustreznimi razlagami.

Razveseljivo je, da sta slovenska Evangeličanska in Srbska pravoslavna cerkev brez težav sprejela komentirano, tako imenovano študijsko izdajo SSP iz leta 1996. Za radikalnejše protestantske skupnosti smo v okviru Svetopisemske družbe Slovenije pripravili osnovno izdajo, ki je izšla leta 2000. V tej izdaji uvodov sploh ni, opombe so pa omejene na minimalne tekstnokritične in zgodovinske podatke.

Bistvena težava ob sedanjosti sestavi Svetopisemske družbe Slovenije je

v tem, da Katoliška cerkev ni ustrezno zastopana: od enajstih članov Upravnega odbora imajo šest mest nekatoliške Cerkve, od tega ima Srbska pravoslavna cerkev samo eno mesto, prav tako eno mesto ima tudi Evangeličanska cerkev, kar štiri mesta pa imajo druge manjše protestantske skupnosti, ki skupaj nimajo več kakor okoli 2000 članov. Predstavniki teh skupnosti pa se krčevito upirajo, da bi zastopstvo smiselno uredili na temelju realnega številčnega razmerja med cerkvami. Katoliška cerkev ima v Upravnem odboru samo pet članov, je torej v manjšini. Kljub temu smo priča izjav, da je Katoliška cerkev »privilegirana«, češ da je predsednik Upravnega odbora iz vrste katoliških članov Upravnega odbora.²⁷ Takšne izjave spominjajo na tragikomiko; toliko bolj, ker dosedanja predsednika nista vedno delovala skladno z upravičenimi pričakovanji Katoliške cerkve. Nerazumljivo pa je tudi dejstvo, da vodstvo Združenih bibličnih družb podpira status quo nerazumnega razmerja med številom vernikov in članov v Upravnem odboru po cerkvah in se celo govori o »privilegiju« Katoliške cerkve. Zato niti Združene biblične družbe niti SDS ne pristanejo, da Katoliška cerkev dobi večje število članov v Upravni odbor, npr. tri dodatna mesta, ki bi pomenila zastopanost treh novih škofij.

V letu 2005 se je zgodilo celo, da so predstavniki najmanjših protestantskih skupnosti s pomočjo predsednika SDS izsilili izvolitev svojega kandidata za glavnega tajnika SDS, čeprav bi bil ta po sodbi številnih bolj primeren za uredniško delo, ki ga je doslej dobro opravljal, katoliških kandidatov pa se je na razpis za tajnika prijavilo preko dvajset. V letu 2005 in 2006 je predsednik Upravnega odbora s podporo članov protestantskih članic SDS poskušal celo spremeniti Poslovnik SDS tako, da škofje ne bi imeli več avtonomne pravice do imenovanja svojih članov v Upravni odbor, ampak bi jih lahko samo predlagali v presojo prejšnjim članom Upravnega odbora. To je bilo najbolj grobo znamenje poskusa privatizacije SDS, zato so škofje nujno morali poseči v dogajanje s pisnimi sklepi, da samovoljnega ravnanja v SDS ne bodo upoštevali. Vsi slovenski duhovniki in pastoralni delavci so se končno zavedli, da morajo škofje skladno s prakso vesoljne Cerkve brezpogojno razpolagati z avtorskimi pravicami nad prevodom Svetega pisma, ki velja kot uradno besedilo Katoliške cerkve. Splošna praksa po svetu je, da imajo katoliške škofovske konference suverene pravice nad uradnim besedilom in komentiranimi izdajami Svetega pisma. Na Hrvaškem ima škofovska konferenca avtorske pravice nad prevodom z uvodi in opombami Jeruzalem-

²⁷ Gl. npr. Marijan Peklaj, »Sveto pismo in škofovske pravice«, *Družina* 1, 7. januar, 2007 str. 28: »SDS res ni izključno katoliška, ker združuje vse krščanske cerkve v Sloveniji, vendar ima katoliška Cerkev v njej privilegirani položaj: večje število mest v njenem upravnem odboru (trenutno 5 od 11; vse druge cerkve po eno mesto) in zagotovljeno mesto predsednika.« Predsednik SDS pa je trenutno prav Marijan Peklaj.

ske Biblije; to Biblijo po naročilu škofovske konference izdaja katoliška založba Krščanska sadašnjost, čeprav obstaja Hrvaška biblična družba.

Posebno pomemben razlog za odločitev, da Slovenska škofovska konferenca dobi avtonomne pravice nad prevodom Svetega pisma, je dejstvo, da smo prejšnji prevod v celoti pripravili katoliški strokovnjaki in imamo torej moralne pravice nad prevodom, ki s predajo materialnih avtorskih pravic neki ustanovi po naravnem pravu ne ugasnejo. Nekateri smo za to delo zelo veliko žrtvovali, saj smo delali na svoje stroške in smo se odpovedali honorarju.²⁸ Večinoma bomo isti strokovnjaki sodelovali v pripravi novega prevoda, ki bo vsaj delno revizija prejšnjega. Razlog za streznitev je dejstvo, da Združene biblične družbe niso pripravljene urediti razmer v SDS, ker ne pristajajo na samoumevno pričakovanje Katoliške cerkve, da se zastopanost cerkva uredi po načelu vsaj relativne proporcionalnosti. Največje presenečenje je, da Združene biblične družbe sploh ne upoštevajo načela proporcionalnosti. Zdaj je stanje takšno, da imajo štiri netipične protestantske skupnosti štiri od enajstih mest v Upravnem odboru, čeprav število njihovih vernikov znaša komaj eno tisočinko slovenskega prebivalstva. Prav njihovi predstavniki pa so med drugim podprli nerazumen poskus prejšnjega predsednika SDS, da se s spremembo Poslovnika ukine suverenost Slovenske škofovske konference v imenovanju katoliških članov v Upravni odbor. Na ta način je skupina ljudi dejansko hotela privatizirati SDS. Izčrpavanje v urejanju razmer v treh letih pa je tako veliko, da se je nabralo več sto strani arhivskega gradiva, ki bo tudi v prihodnosti pričalo o dejstvih, ki se ne bi smela zgoditi.

Ko je nadškof in metropolit dr. Alojzij Šuštar 31. maja 1988 podpisal pogodbo, ki materialne avtorske pravice nad SSP prepušča Združenim

²⁸ Moja vloga pri pripravi SSP prevoda pomeni sopredsedstvo od leta 1980 do 1985 in predsedstvo nad Koordinacijskim odborom od leta 1985 vse do danes, ker je bilo po izidu 1996 obnovljeno v okviru Slovenske škofovske konference. To pomeni ne samo določen delež v prevajanju in prirejanju uvodov ter opomb, temveč stalno bedenje nad celotnim projektom, sklicevanje sej, pisanje zapisnikov, skrb za pridobitev finančnih sredstev, vodenje projekta »Prevod Biblije« pri Ministrstvu za znanost in tehnologijo v letih od 1993 do 1996, priprava vseh temeljnih smernic za pripravo celotnega projekta, usklajevanje gradiva, nezazadnje skrb za nujno literaturo, ki so jo potrebovali sodelavci; moja osebna knjižnica je bila v marsičem ključnega pomena za projekt. Gl. knjigo *Med izvirnikom in prevodi*. Posebno skrb sem posvetil promociji projekta doma in v tujini, zato sem v okviru SAZU organiziral zelo odmeven mednarodni simpozij Interpretacija Biblije, ki je od 17. do 20. septembra 1996 potekal v Cankarjevem domu v Ljubljani. Usklajevanje dela v dvajsetih letih je med drugim zahtevalo nešteto telefonskih pogovorov na moje stroške; včasih jih je bilo tudi deset ur na dan. Ko je projekt bil končan, sem se dne 20. decembra 1996 s podpisom posebne Založniške pogodbe odpovedal vsem honorarjem. V pogodbi pod e) piše: »Avtor se v korist ZALOŽBE odpoveduje honorarju za revizijo naslednjih besedil: 1 Kr, 2 Kr, Iz, Oz, Vp, Est, Seznam imen in krajšav ter drugih spremljajočih besedil; AVTOR se odpoveduje honorarju za celotno koordinacijsko delo pri projektu. AVTOR se prav tako odpoveduje preostalemu delu honorarja v korist Karitas.«

bibličnim družbam, pred izidom prevoda 1996 pa smo to storili tudi prevajalci in drugi sodelavci v pripravi SSP, nismo niti slutili, da bo v okviru SDS prišlo do takšnih zapletov. Toliko bolj se glede na zgodovinska in sedanja dejstva zdi primerno, da takoj na začetku vsi sodelavci pisno izrazimo željo, da Slovenska škofovska konferenca pridobi neomejene avtorske pravice nad novim prevodom Svetega pisma. Moralne pravice nad sedanjim prevodom so naše, zato imamo vso moralno pravico, da v polnem soglasju s Slovensko škofovsko konferenco odločamo, kakšna bo zasnova novega prevoda v razmerju do prejšnjih slovenskih prevodov. Ker so si nekateri, ki so v zadnji fazi priprave SSP imeli privilegirani položaj in so uživali posebno zaupanje, projekt vsaj v določeni meri prisvojili, oporekali svetovni praksi, da ima škofovska konferenca avtorske pravice nad prevodom in so začeli celo groziti s pravnim sporom v zvezi s tem vprašanjem, se bomo v pripravi novega prevoda v načelu naslonili na mariborsko izdajo iz leta 1958, v pripravi Nove zaveze pa tudi na jubilejno izdajo iz leta 1984. Pri reviziji bomo zelo pozorno gledali na ustaljeno slovensko izročilo v prevajanju Svetega pisma, posebno njegovo rabo v bogoslužju. Prevajalci upravičeno pričakujemo, da se bodo različni poizkusi oviranja našega dela s strani SDS končno umirili in bo tako ustvarjeno potrebno vzdušje za nastajanje in zorenje novega prevoda. Iz tega, upamo, bodo lahko nastali tudi novi temelji prihodnjega sodelovanja.

Za uspeh SSP je bilo ključnega pomena naklonjeno spremstvo Slovenske škofovske konference, in sicer od začetka do konca projekta. Šele v sklepnih fazi priprave SSP se je vključila SDS in je v desetih letih po izidu SSP odigrala svojo vlogo. Glede na zadnje dogodke bo sodelovanje z njo odvisno od stopnje pripravljenosti manjših skupnosti na ureditev ustreznega razmerja odgovornosti in pravic po načelu proporcionalnosti, ki se zdaj giblje v razmerju od ena proti sto do tisoč. Na principu *sensus Ecclesiae* stoji ali pade vsak projekt prevoda Svetega pisma po vsem svetu, saj je Sveto pismo konstitutivni dokument Cerkve, prek Cerkve pa tudi civilne družbe. Vzporedno s pripravo novega prevoda teče tudi priprava bogoslužnih knjig, ki besedo v prevodu prinašajo v celotno cerkveno občestvo. Koordinacijski odbor mora v miru opraviti svoje delo, potem so možni dogovori o načinih distribucije v duhu Božje pravičnosti in svetosti, ki je temeljna vsebina Svetega pisma.